

איגרות הראיה חלק ג, תת"

מתוך איגרת שכתב מרן הרב לרבה של אנגליה הרב ד"ר הרץ. את הרקע לאיגרת הזאת הסביר מרן הרב צבי יהודה:

צריך לדעת על מה ואל מי כתב אבא נארי זצ"ל. הוא כתב מכתב לרב ד"ר הרץ, שהיה

ראש הרב הראשי בזנון, לגבי גיוסם לצבא בריטי של תלמידי ישיבה אשר הגיעו מרוסיה ומפולין, כפליטים בימי מלחמת העולם הראשונה, וישבו ולמדו תורה. כנראה, שהרב הראשי של אנגליה, לא ראה בהם אזרחי המקום, ולכן לא צייד אותם במסמכים שהם "פרחי כהונה". (אצל אזרחי המדינה היו פוטרים, להבדיל, את פרחי הכמורה שלהם מהצבא). הם ביקשו מכתב מהרב קוק זצ"ל, והרב כתב לרב הראשי, ד"ר הרץ.

ב"ה כ"ה אדר ער"ה

מכאובי הומו, אשר יכבידו את אכסם על עמנו ותורתנו במדה נוראה מאד. הם יאלצוני לכתב להדרת כבודו את דברי אלה.

במצב בני הישיבות, המתנודד כעת, לרגלי הספק אם זכויותיהם יעמדו בעת צרה זו, מתנודד הוא ג"כ המצב הרוחני של היהדות, כולה בארץ. תואר, נעלינו הנהוגה הקדושה רובצת היא לנסות את כוחנו להצלתה של סגולתנו הרוחנית, אור חיינו ונשמת רוח אפנו. עמדת תחיק במדינה, את כל הנסיגות אשר יבואו לידינו לעשות. לא נסוג אחר מכל פחד. כמו אש נלך ולא נכזר.

הממשלה הרוממה, שהיא מחושבת, כראוי לממלכה נאורה, עם הריגושה העדינים של חושביה חזירה ביותר מלפגוע בתוכן הקודש הנעלה של הדת והאמונה, צריכה לדעת, שע"פ תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללכת למלחמה. וכל כך גדול הוא התנאי של לחיצת תלמידי חכמים למלחמה, עד שלא הגיעו חז"ל מלבקר את מיישי מלך צדיק [אבא] מלך יהודה ואמרו שנעשו, שחלה את רגליו. (מלפ"ט א' ט"ו כ"ג), מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים. כאמור (שם כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה, ופירשו אין נקי שגם תלמידי חכמים קרא לעבודה זו. שהיתה צריכה לו לחזק את ערי ארצו במלחמתו עם בעשא. ויותר מזה ראינו את גדולת האיסור לעשות אנגריא בתלמידי חכמים לכופם על יציאה למלחמה, אפילו על מלחמת מצוה גדולה מאד. שהרי אין לך מלחמה מצוה יותר גדולה מהמלחמה שע"פ [אברהם אבינו] נגד המלכים, שגם השמים הסכימו על ידה. עד אשר יתרונו חז"ל בקבלתם שעל זה נאמר "יתן כעפר הרבו כקש נדף קשה" (ישעיה מ"א ב'), וכמבאר דבריהם ז"ל (תענית כ"א א')

7 ומכל מקום אמרו (נדרים ל"ב א') מפני מה נעשו אברהם ונשתעבדו בניו במצרים ארבע מאות שנה, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים. שנאמר וירק את הניצו ילידי ביתו, והם היו תלמידי חכמים העוסקים בתורה. ואנגריא היינו צבחה באונם צ"י לחץ.

8 וכל כך גבוהה היא בישראל תעורת לימוד התורה ללומדיה הקבועים, עד שפ"פ המסורות התלמודית היא לא תוכל להיות נדחית גם מפני צווי של כל מלך ושליט.

9 ומסורת בדינו מחזיל על האמור (שמואל ב' כ' ד-ה) "ויאמר המלך אל עמשא הועק לי את איש יהודה, ויחר מן המועד אשר יעודי, שהיתה סיבת האיתור "משום דאשכח רבנן דפתחי במסכתא" (סנהדרין מ"ט א'), ויואב שרצה להתנצל בשביל כך הרגו לעמשא נתחייב בד"ן אצל דוד, ושלמה הוציא אל הפועל את הד"ן, מפני שהיה הצדק עם עמשא. שלא לקחת גם למלחמה נוחצה זו את העוסקים בתורה. להפריעם מהעסק הקדוש שעליו העולם עומד. ומבואר שלא רצה עמשא להטריים בדבר המלחמה. עד שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאל אם ירצו ללכת בתור מתנדבים כיון שפתחו במסכתא. אמנם לחרוץ תלמידי חכמים לבטל תורתם הלאכת למלחמה או לשום עבודה חמרת אחרת, זה אסור בכל עת כמו שביארנו מואיסור של עשית אנגריא על תלמידי חכמים.

10 והכל טובב הולך על היסוד הגדול הזה, שהצלת המדינה ונצחון המלחמה עצמה קשורה הרבה בעבודה הרוחנית, שהציתים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים ממשכים את עבודתם הקדושה בתורה ובעבודת ד' הנחוצה להתקדם תמיד בדבר יום ביומו, על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה הם הם מגינים על הארץ ועוזרים להצלתה הנשק הלאומי, לא סתות וגם יותר מכל החיל הלוהט, ומוזה חוצאה בטוהה, שממלכה אידיאלית המכרת את הוד הקודש לא חנוף את התלמידים השוקדים על דלתי התורה, לבטל את תורתם ולעסוק בעבודה גשמית שאינם מסוגלים לה.

מתוך ספר הלהכות ציבור א

הודעה גלויה

למען האמת והתורה

12

ב"ה כ"ה ניסן התש"ח.

ראיתי כעת שנתפרסם בחוצות ירושלים קטע מתוך מכתב של אאמר' הרב זצ"ל, שכאילו הוא מסייע, חלילה, להשתמשות ממלוא החיוב של העמידה על נפשנו ועל נפש כל קהל ישראל, והנני מחויב ומודיע כזה, למען אמתה של תורה, כי המכתב הזה נכתב ממנו בחודש אדר שנת תרע"ו בלונדון להשתדלות לשחרור תלמידי חכמים ממלחמת אנגליה ורוסיה וגרמניה וכי, שלא היה בה שום ענין לחיוב הצלת נפשות בישראל וכארץ ישראל (ועל כגון זה אמרו חז"ל שאין למדין הלכה מפי המעשה).

ועל השימוש בדברי קטע מכתב-קדשו זה, בהעלמת הענין שהוא דן בו ובהסכת דעת הקהל שכאילו יש לדברים הללו איזו שייכות למצבנו עכשיו, יש להצטער שהוא כמו סילוף מן המין הנרוע והמחפיר ביותר, (וכבר היו כמה פעמים מעשי זייפנים וסלפנים לרעה בדברי קדשו, וכדברי הרמב"ם באגרתו שאפשר לזייפנים לתלות בדברי חזרתנו הקדושה צווי של "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים"). ונקוה בעז"ה, שזה יצטרף למהלך ייסורינו ומירוקיהם בדרך גאולתנו ופדות נפשנו בהגדלת התורה והאדרתה, כדגל שם ד' אלהינו ורנן ישועתה, בתשובת אמת ותקומה שלמה בבית חיינו בתורתו ועבודתו ומצותו ומלכותו כדבריו החי וקיים לעד לעולם.

צבי יהודה הכהן קוק

13 בספר לנתיבות ישראל, במאמר "למצות הארץ" מביא רבנו את המקורות הנ"ל שבאיגרות ראייה, ומפרט מדוע במלחמת מצוה של "עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" חייבים כולם לצאת ולהילחם. להלן פירוט חלק מהדברים:

14 KOK

מלכים א פרק טו (ט) ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל מלך אסא מלך יהודה:

(י) וארבעים ואחת שנה מלך בירושלם וישם אמו מעקה בת אבישלום:

(יא) ויעש אסא הישר בעיני יק' וק' נדוד אביו... (טז) ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא מלך ישראל כל ימיהם:

(יז) ויעל בעשא מלך ישראל על יהודה ויבן צת הרמה לבלתי תת יצא ויבא לאסא מלך יהודה:

(מצודת דוד יז) את הרמה - מגדל גבוה בנה מול שערי ירושלים להשליך ממנו אבנים ליוצא ולבא:

(יח) ויקח אסא את כל הקסף והזהב הפזורים באוצרות בית יק' וק' ואת אוצרות בית מלך המלך ויתנם ביד עבדיו וישלחם המלך:

(יט) ברית ביני ובינך בין אבי וביני אביר הבה שלחתי לך ש' חד קסף וזהב לך הפכה את בריתך את בעשא מלך ישראל ויעלה מעלי:

(כ) וישמע בן דדד אל המלך אסא וישלח וית שרי הסלים אשר לו על ערי ישראל ויר את עיין ואת דן ואת אבל בית מעקה ואת כל פגרות על כל ארץ נפתלי:

(כא) ויהי קשמי ע בעשא ויחדל מבנות את הרמה וישב בתרצה:

15 (כב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי (רש"י אין נקי - אפי' חתן מחדרו שנאמר בו (דברים כ"ד ה') נקי יהיה לביתו שנה אחת).

18 וישאו את אבני הרמה ואת עזיה אשר בנה בעשא וכן גם המלך אסא את זבע בנימן ואת המצפה:
(נג) ויתר כל דברי אסא וכל גבורתו וכל אשר עשה וספרים אשר בנה כל א המה כתובים על ספר דברי הימים למלכי
יהודה רק לעת זקנתו חלה את רגליו:
תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד א

19 אסא ברגליו, דכתיב: +מלכים א' טו+ רק לעת זקנתו חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב: שאחזתו פדגרא. א"ל מר
זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן: היכי דמי פדגרא? א"ל: כמחט בבשר החי. מנא ידע? איכא דאמרי: מיחש הוא חש
ביה; ואיכא דאמרי: מרביה שמע ליה; וא"ל: +תהלים כה+ סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. דרש רבא: מפני מה נענש
אסא? מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר: +מלכים א' טו+ והמלך אסא השמיע את כל יהודה. אין נקי - מאי
אין נקי? אמר רב יהודה אמר רב: אפילו חוץ מחדרו וכלה מחופתה.
20 מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף י עמוד א

מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בת"ח. ומייתי לה מדכתיב השמיע את כל יהודה לרבות ת"ח ודקאמר אין נקי כו'
הוא מלתא באנפי נפשיה לדרוש מיניה אפילו חתן כו' ואפשר דקאמר דגם מפני זה נענש אסא שעבר על דברי הכתוב נקי
יהיה לביתו גו' אף על גב דבמלחמת מצוה אמרין בס"פ משוח מלחמה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו כו' הכא לאו מלחמת
מצוה היה ודו"ק

21 תלמוד בבלי מסכת סוטה דף כא עמוד א
א"ר יוסף: מצוה, בעידנא דעסיק בה - מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא; תורה, בין
בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה - מגנא ומצלא. מתקיף לה רבה: אלא מעתה, דזאג ואחיתופל מי לא עסקי
בתורה? אמאי לא הגינה עלייהו? אלא אמר רבא: תורה, בעידנא דעסיק בה - מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה - אגוני
מגנא, אצולי לא מצלא; מצוה, בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא.

22 מהרש"א אלא אמר רבא תורה כו' בעידנא דלא עסיק אגוני מגנא כו'. ק"ק דאכתי כיון דמגנא לעולם למה מתו דזאג
ואחיתופל קודם זמנם כדאמרין פרק חלק אמאי לא הגינה תורה עליהם וי"ל דלא קאמר תורה מגנא אלא מפורעניות
ויסורין ולא ממייתה וק"ל:
23 ורבינו מוסיף בענין זה לבספר לנתיבות ישראל "וכל הענין הוא לעצמו ולא לאחרים שמחויב להצילים"

אברהם אבינו

24 תלמוד בבלי מסכת נדרים דף לב עמוד א
אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים? מפני שעשה
אנגריא בת"ח, שנאמר: +בראשית יד+ וירק את חניכיו לידי ביתו,
25 מהרש"א מפני שעשה אנגריא בת"ח כו'. וכה"ג אמרין בפרק המקנא מפני שעשה אנגריא בת"ח כו' ושם דרש ליה
במפורש מדכתיב אין נקי אבל הכא אינו מפורש מהיכא דריש ליה ועיין פי' הר"ן ויותר נראה לפרש דדרש ליה מדכתיב
ילידי ביתו כמ"ש בערובין כל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו:
26 ורבינו מוסיף שם: ושם מצות המלחמה לא היתה מענין זה של חיוב מלחמה שבהגדרת הלכותיה לנו אף אם נבוא
לדון מצד מה שקיים אברהם אבינו את התורה, הרי אינה בכלל הציון; של תעמוד על דם רעך"מצד התורה, אחרי
שהסיע עצמו מקדמונו של עולם - דאמר"א א' ע' ו' ולא כאברם ולא באלוהיו {בראשית רבה מא}.

עמשא

27 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מט עמוד א
אתיה ליואב, דייניה. אמר ליה: מאי טעמא קטלתיה לעמשא? - אמר ליה: עמשא מורד במלכות הוה, דכתיב
+שמואל ב' כ'ו+ ויאמר המלך לעמשא הזעק - לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה
ויוחר וגו'. אמר ליה: עמשא אכין ורקין דרש, אשכחינהו דפתיח להו במסכתא; אמר: כתיב +יהושע א' כ' כל איש
אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת, יכול אפילו לדברי תורה - תלמוד לומר, רק חזק
ואמץ.

28 רש"י אכין ורקין דרש - אשכחן שמצאן שהיו עסוקין במסכת ולא רצה לבטלן, כדמפרש ואזיל, דאינו מורד במלכות
דכתיב רק חזק ואמץ - רקין מיעוטיין, שאם בא המלך לבטל דברי חירה אין שומעין לו.
וכתב על זה רבינו במאמרו:

29 מצוה להלכות, ואך לבני הדיון של מורד במלכות נתמעט שאינו שייך קבורי תורה להעסק בתורה
של דוד, בתורתו ובכלליות, הועיל למלחמתו של יואב, גם שלא היו מלחמת מצוה, ולא עכב
גם את דוד בעצמו מלעסוק במלחמה כפי הצורך והחובה. והיכל עול של מנחם מפני שגם של
חזקי שהיה זולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, והעם העניף בתורה ושהכבדו עליהם עול התורה,
(שם זד), בכח התורה והאמונה הלכו למלחמה ונישעו בה; וכן "שערי ירושלים שהיא עוסקים
בתורה ברמו לרגליו שיעצמו במלחמה" מכות י"ו; "ומאתים לנוטרים רבנן (שבועות לה) שהגיתם
ממלחמת הרשות וכן במהרש"א שם שהוא כמו כענין אסא הנ"ל וכן בתוספות שם אח"כ; -
ר' בצן לא עיירי נסיוותא" (כפא בתרא ח.) וזה אינו כובד שיש בו ספק נמשות, וכן הוא בתשובת
הרב"ז חלק ב' סי' תיטו.

31

30

32